

9. Ο Θάνατος της Οικονομολογίας, από τον Νικόδημο

1. Ο τίτλος αυτού του φύλλου προέρχεται από τη μελέτη ενός Βρετανού οικονομολόγου. Θα την κοιτάξουμε λίγο πιο κάτω εκτενέστερα.

Στο προηγούμενο φύλλο 8: Παραγνωρισμένο Δικαίωμα, εξετάσαμε λεπτομερώς το φυσικό δικαίωμα κάθε ανθρώπου να έχει ελεύθερη πρόσβαση στη γη, την οποία δωρίζει ελεύθερα σε όλους ο πλανήτης, όπως έχει ελεύθερη πρόσβαση στον αέρα και στο φως, τα οποία δωρίζει ελεύθερα σε όλους το ηλιακό μας σύστημα. Στην πραγματικότητα δεν μπορεί ο άνθρωπος να υπάρχει καν, αν δεν έχει κάποια πρόσβαση στον χώρο στην επιφάνεια της γης.

Όλες οι κακοδαιμονίες στη σημερινή σοσιαλδημοκρατία, όλες οι εντάσεις και κρίσεις στην κοινωνία, στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης, προέρχονται από την παραγνώριση του πανανθρώπινου αυτού φυσικού δικαιώματος και την παράλειψη κάθε κυβέρνησης σε όλο τον κόσμο να θεσπίσει την κατάλληλη νομοθεσία για να διασφαλίσει αυτό το δικαίωμα. Οι ανεπάρκειες στην ελευθερία έκφρασης ή συνάθροισης ή περιουσίας, για τις οποίες αγωνίζονται τόσο κοπιαστικά οι μάζες και οι κυβερνήσεις να διορθώσουν, οι μεν με απεργίες, αποκλεισμούς και διαδηλώσεις, οι δε με την πολυνομία και γραφειοκρατία του κρατικού παρεμβατισμού, οφείλονται στην απουσία ή μάλλον στέρηση αυτού του δικαιώματος.

Οι στερημένες μάζες ακτημόνων από τη φύση των πραγμάτων αναγκάζονται, για να έχουν πρόσβαση σε κάποιο εδαφοτεμάχιο, να πληρώνουν μέρος του εισοδήματός τους σε ιδιοκτήτη γης, ο οποίος πλουτίζει σε βάρος τους χωρίς να κοπιάζει.

Είναι παράδοξο πως ακόμα και αυτοί, που θα ωφελούνταν περισσότερο με την εξασφάλιση αυτού του δικαιώματος, δεν θέλουν ή δεν μπορούν να το κατανοήσουν και να το απαιτήσουν.

2. Η σύγχρονη διδασκαλία της Οικονομολογίας παραγνωρίζει πλήρως αυτή την άποψη της ζωής. Με άλλα λόγια, δεν συνδέει καθόλου αυτή την παραγνώριση και παράλειψη σε κάθε κοινωνία με τις οικονομικές διαφορές μεταξύ ομάδων ή τάξεων πολιτών, με τις οικονομικές κρίσεις που ξεσπούν πολύ συχνά και με τις πολλές βίαιες κοινωνικές εκρήξεις.

Μια δεύτερη παράλειψη της είναι να τονίσει επίμονα (και όχι απλώς να το αναφέρει παρενθετικά και βιαστικά) πως η κάθε κυβέρνηση οφείλει να μην ξοδεύει περισσότερα από αυτά που δικαιούται να εισπράττει. Αυτό που μια κυβέρνηση πρέπει να εισπράττει ως εισφορά ή φόρο είναι το μέρος του εθνικού προϊόντος (δηλαδή το μέρος της αξίας των αγαθών και υπηρεσιών της σύνολης παραγωγής) που φυσικά οφείλεται στην ύπαρξη και ανάπτυξη της ευρύτερης κοινωνίας – όπως ανέφερα στο φύλλο 5. Μερικές Έννοιες, §9.

Ποιο ακριβώς είναι αυτό το μέρος του εθνικού προϊόντος που οφείλεται στην ύπαρξη της κοινωνίας είναι κάτι που θα εξετάσουμε πλήρως σε μελλοντικό φύλλο. Εδώ σήμερα θα αρκεστώ σε μια αναφορά στον κλασικό Alfred Marshall, οικονομολόγο καθηγητή του μεγάλου J.M. Keynes, στο Κέιμπριτζ της Βρετανίας γύρω στο 1900. Αυτός και μερικοί άλλοι πιο πρόσφατα, όπως ο R. Burgess του Economic Study Association, διαχώρισαν το προϊόν της παραγωγής σε δημόσιο τμήμα, που οφείλεται στην ανάπτυξη της κοινωνίας, και στο ιδιωτικό τμήμα, που οφείλεται σε εργασία και κεφάλαιο, το οποίο θεωρούν προέκταση της εργασίας.

Η κυβέρνηση οφείλει να αποκομίζει ως κρατικό έσοδο μόνο το “δημόσιο τμήμα” του προϊόντος της παραγωγής και να μην αφαιρεί από το “ιδιωτικό τμήμα” – εκτός από ειδικές

συνθήκες ή έκτακτη ανάγκη. Οφείλει επίσης να μην ξοδεύει περισσότερα από αυτό το έσοδό της.

Αυτό το “δημόσιο τμήμα” ονομάζεται και (γεω-)πρόσοδος, αλλά είναι ένα θέμα που πρέπει να αφήσουμε για το μέλλον.

3. Έχουν περάσει πάνω από 200 χρόνια από τότε που η Πολιτική Οικονομία (=ΠΟ) (κοινώς “Οικονομικά”) έκανε τα πρώτα της βήματα για να γίνει “Επιστήμη” με τα γραπτά των Γάλλων φυσιοκρατών και των Βρετανών Άνταμ Σμίθ, Μάλθους, Ρικάρντο και άλλων. Από την εποχή εκείνη των “κλασικών” οικονομολόγων έως σήμερα έχουν γραφτεί αναρίθμητες μελέτες ενώ αναρίθμητοι σπουδαστές πήραν πτυχία και διδακτορικά (μερικοί και το βραβείο Νόμπελ) σε αυτή την επιστήμη που άρχισε να διδάσκεται στα πανεπιστήμια της Δύσης στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα.

Θα περίμενε κάθε νουνεχής άνθρωπος πως αυτή η επιστήμη θα είχε, μετά από τόση έρευνα και μελέτη, ανακαλύψει τους νόμους που διέπουν την οικονομία των Εθνών. Με τη λέξη “νόμοι” εννοώ αρχές που έχουν παγκόσμια οικουμενική παρουσία σε κάθε εποχή. Όπως ακριβώς είναι οι νόμοι στις λεγόμενες θετικές επιστήμες της Φυσικής και Χημείας. Για παράδειγμα, ένα καλό εγχειρίδιο Φυσικής πληροφορεί πως η σχέση $F=m_1m_2/R^2$ δηλώνει το νόμο που κυβερνά την έλξη σωμάτων ή μαζών, κι ένα καλό εγχειρίδιο Χημείας πως ο τύπος $H_2+^{16}O_2 = H_2O$ δηλώνει τη σύσταση του (καθαρού) νερού. Αυτοί οι φυσικοί νόμοι λειτουργούν σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη και σε όλες τις εποχές (τουλάχιστον από τότε που ανακαλύφθηκαν). Δεν είναι εικασίες, θεωρίες, υποθέσεις. Οι επιστήμονες δεν διαφωνούν ούτε στο ελάχιστο για τη λειτουργία τους και χάρη σ' αυτούς και πολλούς άλλους όμοιους νόμους, μπόρεσαν να παράγουν τα τόσα αξιοθαύμαστα αγαθά (πολλά μάλλον επικίνδυνα και μερικά βλαβερά) της σύγχρονης τεχνολογικής ανάπτυξης: οικιακές συσκευές, αυτοκίνητα, τηλέφωνα, πύργοι με δεκάδες ορόφους, πυρηνικοί σταθμοί, υποβρύχια, χλιδάτα κρουαζιερόπλοια, αεριωθούμενα, δορυφόροι και διαστημόπλοια.

Τώρα αν εξετάσει κανείς τα εγχειρίδια ΠΟς θα δει πολλούς πίνακες, πολλά σχεδιαγράμματα και πολλούς τύπους. Μόνο που όλα αυτά, αντίθετα με τα εγχειρίδια της Φυσικής ή Χημείας, δεν είναι τα ίδια. Το μόνο γενικό σημείο για το οποίο συμφωνούν όλα είναι πως όταν υπάρχει μεγάλη προσφορά ενός αγαθού η τιμή του τείνει να μειωθεί και όταν υπάρχει μεγάλη ζήτηση η τιμή του τείνει να αυξηθεί. Αυτή την τάση στην οικονομία την κατανοεί οποιοδήποτε χωρίς να χρειάζεται να ξοδέψει χρόνια μελετώντας σε πανεπιστήμιο.

Υπάρχει κι ένα πρόσθετο ανησυχητικό γεγονός. Αν όντως η ΠΟ ήταν επιστήμη όπως η Φυσική, έστω πολυπαραγοντική, αλλά με σταθερούς νόμους, θα πρέπει να είχε βρει τα αίτια περιορισμένων ή παγκόσμιων υφέσεων που ταλανίζουν την ανθρωπότητα. Αυτό δεν έχει γίνει. Έτσι δεν μπορεί να κάνει προβλέψεις.

4. Ένας τρίτος λόγος για την αυτιστική σχεδόν ανεπάρκεια της σύγχρονης Οικονομολογίας είναι η σύγχυση εννοιών και όρων που χρησιμοποιούνται από ακαδημαϊκούς. Πρώτο και καλύτερο παράδειγμα μας είναι η απομάκρυνση του παλαιού ονόματος Πολιτική Οικονομία και η αντικατάσταση του με το όνομα ‘Οικονομολογία’ ή ‘Οικονομικά’.

Το σπουδαιότερο σημείο σύγχυσης αφορά τον όρο “κεφάλαιο”. Παλαιότερα “κεφάλαιο” ήταν όλα τα προϊόντα της παραγωγής που χρησιμοποιούνταν στην παραγωγή νέων πρόσθετων αγαθών και υπηρεσιών. Έτσι ένα κτίσμα (υπόστεγο, αποθήκη, εργοστάσιο κλπ), ένα εργαλείο (σφυρί, κατσαβίδι, ψαλίδι κλπ), μια συσκευή (τηλέφωνο, υπολογιστής, ράδιο κλπ), ένα μεταφορικό μέσο (μεταγωγικό πλοίο ή αεροπλάνο) ή οποιαδήποτε μηχανή (ραπτομηχανή, τόρνος, εκσκαφέας κλπ) – όλα είναι κεφάλαιο.

Στη σύγχρονη αντίληψη, κεφάλαιο θεωρείται κυρίως το χρήμα, ενώ το χρήμα καθεαυτό, από μόνο του, δεν έχει καμιά αξία: έχει την όποια αξία του μόνο ως μέσο διεκδίκησης και απόκτησης αγαθών και υπηρεσιών. Αλλιώς η αξία του είναι η αξία του μετάλλου των κερμάτων και του χαρτονομισμάτων.

Στη σύγχρονη αντίληψη το έδαφος, η γη, επίσης θεωρείται κεφάλαιο. Λίγη λογική στόχαση δείχνει πως όλες οι άλλες μορφές κεφαλαίου, ακόμα και το χρήμα, ως νόμισμα μιας χώρας (χαρτονομίσματα ή κέρματα όπως το δολάριο ή το ευρώ), είναι προϊόντα εργασίας. Η γη δεν είναι τέτοιο προϊόν. Μετά, όλα τα προϊόντα είναι φθαρτά και μπορούν να αναπαραχθούν επαναληπτικά και σχεδόν απεριόριστα, ενώ η γη είναι σχετικά άφθαρτη και πεπερασμένη δίχως τη δυνατότητα αναπαραγωγής (όπως σφυριά ή αεροπλάνα).

Επιπλέον, δεν αναγνωρίζεται το απλό γεγονός πως το κεφάλαιο, δηλαδή κάθε σύνεργο που οι άνθρωποι χρησιμοποιούν για την παραγωγή πρόσθετων αγαθών και υπηρεσιών, αποτελεί μια προέκταση κάποιου ανθρώπινου οργάνου η οποία βοηθάει σε μικρό ή μεγάλο βαθμό την ποικιλόμορφη εργασία των ανθρώπων.

Ακόμα και οι κομμουνιστές, οι αριστεροί, όλοι γενικά οι σύγχρονοι “μαρξιστές”, πάσχουν από αυτή την τελευταία σύγχυση. Ο Μαρξ ο ίδιος, στον οποίο θα αναφερθώ συχνά, διότι, παραπλανημένος έστω, θεωρείται και αυτός κλασικός οικονομολόγος (από πχ. τον ίδιο τον Keynes), γνώριζε καλά τη φύση του κεφαλαίου και κάνει τις απαραίτητες διευκρινίσεις. Π.χ. στο νεανικό του *Χειρόγραφα* (1844) έγραψε: “Η γη δεν είναι κεφάλαιο· αυτό παράγεται από εκείνη” (σ 120, Διεθνής Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1974). Στην ώριμη *Κριτική του Προγράμματος Γκότα* (1975) έγραψε: “Στη σημερινή κοινωνία τα μέσα εργασίας είναι μονοπώλιο των γαιοκτημόνων και των καπιταλιστών (το μονοπώλιο της ιδιωτικής γαιοκτησίας αποτελεί μάλιστα τη βάση του καπιταλιστικού μονοπωλίου)” (σ 15: Κορόντζη, Αθήνα, 1976). Ο διαχωρισμός είναι αρκετά ξεκάθαρος. Άλλα οι οπαδοί του σήμερα, νερόβραστοι αριστεροί, που δεν έχουν εντρυφήσει στα γραπτά του γκουρού τους, φωνάζουν για το καταραμένο “κεφάλαιο”, για τους καπιταλιστές εκμεταλλευτές, για καπιταλισμό και καπιταλιστικά καθεστώτα και παρόμοια, παίρνοντας μόνο τα παράγωγα της γερμανικής λέξης Kapital ‘κεφάλαιο’ και μη γνωρίζοντας πως το βιβλίο του Das Kapital ο Μαρξ δεν το τελείωσε και πως ανέτρεψε διάφορες ιδέες σε μεταγενέστερα γραπτά του (όπως το ότι δέχτηκε να επέλθει ειρηνική κοινωνική αλλαγή και η αγροτική κοινωνία της Ρωσίας επίσης να επιφέρει αλλαγή δίχως το βιομηχανικό προλεταριάτο). Όλοι αυτοί οι αριστεροί, και ακραίοι σοσιαλιστές ζουν αιχμάλωτοι στον σκοταδισμό μιας σταλινικής νοοτροπίας και ημιμάθειας χωρίς σχέση με τον ίδιο τον Μαρξ. Σιγουρότατα, πρώτος ο Μαρξ θα τους αποκήρυξε με σαρδόνια περιφρόνηση.

Από την άλλη πλευρά, ακαδημαϊκοί και κυβερνητικοί οικονομολόγοι έχουν βρει μια παράξενη τεχνική στις μακροοικονομικές αναλύσεις τους για να μην ασχολούνται λεπτομερώς και να υποβιβάζουν τη σημασία και επίδραση των αυξο-μειώσεων των τιμών της γης στη συνολική οικονομία: ισχυρίζονται πως πρόκειται για τοπικό φαινόμενο το οποίο μπορεί να παρακαμφθεί. Έτσι, κολλώντας μια ετικέτα ‘μικρή τοπική ανωμαλία’, ξεμπερδεύουν με τη (σχεδόν εκθετική) ραγδαία άνοδο στις τιμές γης (και ακινήτων) που πάντα προηγείται μιας απότομης ύφεσης.

5. Ήταν το 1994 που ο επιφανής Άγγλος πανεπιστημιακός Paul Ormerond δημοσίευσε το έργο του *The Death of Economics* (Λονδίνο, Faber). Έγραψε στην ‘Εισαγωγή’ του βιβλίου του:

Οι καλοί οικονομολόγοι γνωρίζουν από την εργασία που γίνεται μέσα στην επιστήμη τους πως τα θεμέλια του θέματος σήμερα είναι ανύπαρκτα... Η συμβατική Οικονομολογία προσφέρει **συνταγές για προβλήματα** πληθωρισμού και ανεργίας που είναι στην καλύτερη περίπτωση **παραπλανητικές και στη χειρότερη επικίνδυνα λανθασμένες...** Τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν ακαδημαϊκοί οικονομολόγοι είναι

τρομερά διότι η κατοχή μιας θέσης και η επαγγελματική προαγωγή εξαρτώνται ακόμα σε μεγάλο βαθμό από την προθυμία να συμμορφώνεται κάποιος και να εργάζεται στο πλαίσιο των δογμάτων της ορθόδοξης θεωρίας.

Αυτό το συμπέρασμα δεν είναι καινούριο. Πολλοί ειλικρινείς ακαδημαϊκοί οικονομολόγοι το παραδέχθηκαν δημοσίως πριν πολλές δεκαετίες. Να δύο παραδείγματα:

Έγραψε ο Α. Πεπελάσης:

«Ο στοχασμός των οικονομολόγων και όλων των άλλων κοινωνικών επιστημόνων πάσχει από μια γενικά απαράδεκτη στειρότητα Οι Οικονομολόγοι ... τουλάχιστον οι ειλικρινείς παραδέχονται την απλοϊκότητα των διαφόρων Μετά-κεύνσιαν και άλλων μηχανιστικών μοντέλων αφέλειας και την αδυναμία τους να λύσουν τα διάφορα σύγχρονα μακρο-οικονομικά προβλήματα.» (Από το βιβλίο του Άρθρα και Σκέψεις 1971-1974, στα Επίκαιρα 22/6/1978.)

Η καθηγήτρια Joan Robinson του Cambridge, UK, επίσης ομολόγησε:

«Από το 1974, η σοβαρή παγκόσμια κάμψη συνοδεύομενη από αυξημένο πληθωρισμό προκάλεσε την κατάπληξη των οικονομολόγων. Οι ορθόδοξες οικονομικές αντιλήψεις δεν είχαν τίποτε να προσφέρουν και κυκλοφορούσαν όλων των ειδών οι παράξενες έννοιες. Ωστόσο η χρεοκοπία της ακαδημαϊκής οικονομικής διδασκαλίας αποκαλύφθηκε όχι μόνο από την πτώση. Η δομή σκέψεως που αναπτύσσει είχε αποδειχθεί προ πολλού κούφια. Απετελείτο από μια σειρά προτάσεων που δεν είχαν καμιά σχέση με τη δομή και την εξέλιξη της οικονομίας, που υπετίθετο δύτι περιέγραφαν». (Οικονομικός Ταχυδρόμος, 20/10/1977.)

Από τότε υπήρξαν, εκτός από τις παρατηρήσεις του Ormerond, του Πεπελάση και της Robinson, πολλές παρόμοιες επισημάνσεις από επιφανείς οικονομολόγους: J.K. Galbraith, 1979, *Almost Everyone's Guide to Economics*, NY, Bantam; F. Hahn, 1981, στο *Economic Journal*, τόμος 1 σ 1036· Paul Krugman, 1990, *The Age of Diminishing Expectations*, Harvard, MIT Press· κλπ., κλπ.

Μνεία αξίζει ο L. Summers, καθηγητής στο Harvard, που έγινε υπουργός Οικονομικών στην κυβέρνηση του Κλίντον το 1999 και είχε γράψει πως «Η απουσία πειστικών [οικονομικών] μοντέλων στηριζόμενων σε λογική και αποδείξεις είναι αποθαρρυντική» (σ 472 'Comment on postwar developments...' στο *Journal of Money, Credit and Banking* 20(3), 1988). Την ίδια απουσία πειστικών μοντέλων στην οικονομία τόνισε στην αναφορά του ο Γενικός Γραμματέας G. O'Donnell του υπουργείου Οικονομικών στη Βρετανία (άρθρο του N. Timmins 'Modeling a New Approach...' *Financial Times* 31/01/2000).

6. Για να γίνει επιστήμη πραγματική η Οικονομολογία πρέπει να χρησιμοποιεί ακριβέστερους όρους και λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα δεδομένα, συμπεριλαβανομένων των αυξομειώσεων των τιμών της γης, να κάνει ακριβέστερες προβλέψεις για ανάπτυξη και ύφεση.

Είναι γελοίο, για παράδειγμα, ο Πρόεδρος της Ομοσπονδιακής (=Κεντρικής) Τράπεζας των ΗΠΑ, ο Alan Greenspan, να ομολογεί δημοσίως, 17/2/2000 πως, παρά τους περίπου 12 ορισμούς που ακαδημαϊκοί οικονομολόγοι είχαν επινοήσει για το 'χρήμα' και τις πηγές προσφοράς του, ο ίδιος έβρισκε πως γινόταν ολοένα δυσκολότερο να προσδιοριστεί ακριβώς τι είναι 'χρήμα' κι επομένως δεν είναι δυνατόν κάποιος να το διαχειρίζεται αποτελεσματικά!

Εξίσου γελοία είναι η αδυναμία των ειδικευμένων και χρυσοπληρωμένων αναλυτών, ή συμβούλων σε κυβερνήσεις, να μην μπορούν να διαβλέψουν αν μια κατάσταση σε μια συγκεκριμένη ώρα είναι μέρος ανοδικής ή καθοδικής πορείας. Υπάρχουν πλέον οικονομικά δεδομένα από τουλάχιστον 300 χρόνια, στη Βρετανία. Υπάρχουν επιπλέον ηλεκτρονικοί υπολογιστές μεγάλης ισχύος και πολυάριθμο προσωπικό. Εντούτοις, ο Λόρδος Burns ο κύριος οικονομικός σύμβουλος της κας M. Thatcher έλεγε πως οι προβλέψεις δεν είχαν

αποκτήσει ακρίβεια τα τελευταία 30 χρόνια, παρά την αύξηση συλλογής δεδομένων, την ανάπτυξη των ηλεκτρονικών συσκευών και τη βελτίωση στην τεχνική κατάρτιση του προσωπικού (S. Brittan, 'The naked economic forecaster revealed' *Financial Times* 3/1/2003).

Αναλυτές, οικονομολόγοι και πολιτικοί αγνοοούν τον ρόλο της γης ή «χωροταξικής οικονομίας», όπως την ονομάζουν μερικοί ακαδημαϊκοί. Όσο γίνεται αυτό και οι αυξομειώσεις των τιμών γεωτεμαχίων (και κατοικιών) σπρώχνονται κάτω από το χαλί που ονομάζουν «τοπικό φαινόμενο», οι φυσικοί νόμοι της Οικονομολογίας θα μένουν ελλιπείς και τα αίτια κρίσεων θα αγνοούνται. Έγραψε ο καθηγητής M. Blaug για τα χωροταξικά φαινόμενα που σχετίζονται με αυξομειώσεις των τιμών γης και επηρεάζουν την οικονομία: «Παραδόξως, τέτοια προβλήματα παραγνωρίστηκαν σχεδόν ολοκληρωτικά μετά τον 19ο αιώνα ... Αυτό είναι μεγάλο αίνιγμα στην ιστορία της οικονομικής σκέψης: τι έχει το ζήτημα της χωροταξικής οικονομίας ώστε να παραγκωνίζεται στην ορθόδοξη ακαδημαϊκή Οικονομολογία;» (σ 596 *Economic Theory in Retrospect* 1997 Cambridge).

7. Παρότι δεν θα αγνοήσω πλήρως τους σύγχρονούς μας οικονομολόγους και τις πολυμασμένες μπαγιάτικες θεωρίες τους, που είναι συχνά “επικίνδυνα λανθασμένες” και πάσχουν από “γενικά απαράδεκτη στειρότητα”, σε μελλοντικά φύλλα θα επικεντρώνομαι μάλλον στους κλασικούς και στους σοφούς της αρχαιότητας.

Έτσι θα αποφύγουμε πολλές κουραστικές συζητήσεις.

Αλλά στην πραγματικότητα, η ΠΟ είναι πολύ απλή επιστήμη. Διατυπώνει τα πολιτικά και οικονομικά δικαιώματα και καθήκοντα των πολιτών και της Κυβέρνησης.